

Oost Europese arbeidsmigranten in Leiden

Gezinssituatie, opvoedingssituatie en toekomstperspectief

Colofon
Rhodé Valstar
Afstudeerstage Jeugdstudies
Mei 2013

Gemeente Leiden
BeleidsOnderzoek en Analyse
boa@leiden.nl of 071 5165068
Serie statistiek 2013/9

Inhoudsopgave

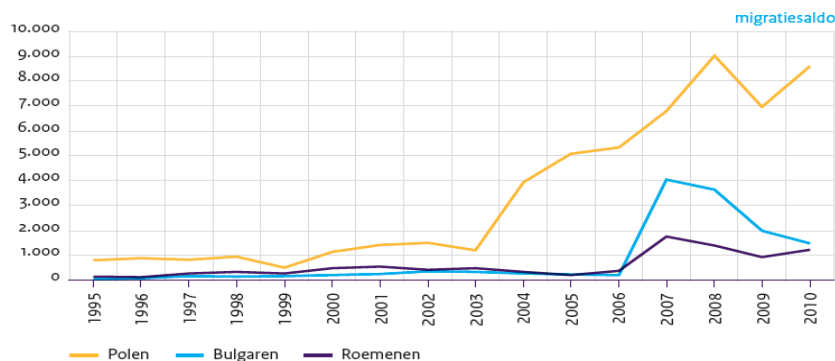
1.	Aanleiding en vraagstelling.....	5
2.	Samenvatting.....	7
3.	Polen in perspectief.....	8
3.1	Migratiegeschiedenis van Polen.....	8
3.2	Polen in Nederland.....	8
3.3	Polen in Leiden.....	9
3.4	Poolse cultuur.....	9
4.	Oost-Europeanen in beeld.....	10
4.1	Migratiegeschiedenis van Oost-Europeanen.....	10
4.2	De samenstelling van het gezin.....	10
4.3	Kinderen.....	11
4.4	Positieve invloed.....	11
4.5	Negatieve invloed.....	12
5.	Patronen van arbeidsmigratie.....	13
6.	Trends in Europa, Nederland en Leiden.....	14
6.1	Trends in Europa.....	14
6.2	Trends in Nederland.....	14
6.3	Trends in Leiden.....	16
7.	Onderzoekverantwoording.....	17
7.1	Literatuurstudie.....	17
7.2	Werving van respondenten.....	17
7.3	Representativiteit respondenten en informanten.....	17
8.	Resultaten van de interviews.....	19
8.1	Gezinssituatie.....	19
8.2	Opvoedingssituatie.....	20
8.3	Toekomstperspectief.....	21
9.	Beantwoording deelvragen en hoofdvraag.....	23
9.1	Deelvragen.....	23
9.2	Hoofdvraag.....	24
9.3	Aanbeveling.....	24
10.	Literatuur.....	25
11.	Bijlagen.....	27
Bijlage 1	Interview Oost-Europeaan.....	27
Bijlage 2	Interview kind uit Midden- en Oost Europa.....	27
Bijlage 3	Interview informant.....	27
Bijlage 4	Interview Poolse ouder in herkomstland.....	28
Bijlage 5	Interviewtabel.....	28

1. Aanleiding en vraagstelling

Gemeente Leiden voert jeugdbeleid uit waarbij bewoners in de stad met alle vragen over opvoeden en opgroeien terecht kunnen bij de Centra voor Jeugd en Gezin. De gemeente vraagt zich nu af of de geboden voorzieningen goed aansluiten bij de Oost-Europese gezinnen.

Ik heb Pedagogische Wetenschappen gestudeerd aan de Universiteit Leiden en doe momenteel de master Jeugdstudies aan de Universiteit Utrecht. Deze master richt zich op actuele maatschappelijke vraagstukken rondom jeugd die benaderd worden vanuit een combinatie van psychologische, pedagogische en maatschappijwetenschappelijke perspectieven. Deze opdracht maakt deel uit van mijn afstuderen, waarbij ik een scriptie schrijf en een afstudeerstage loop. In deze afstudeerstage heb ik een onderzoek opgezet en uitgevoerd naar het actueel maatschappelijke vraagstuk over Oost-Europese gezinnen.

Aanleiding is de toenemende migratie vanuit Oost-Europa, zie figuur 1. Er zijn nu 2745 Oost-Europese arbeidsmigranten in Leiden, waarvan 1400 Polen. Doordat Polen het best vertegenwoordigd zijn in Leiden en in de interviews, zal er sommige informatie toegespitst worden op Polen. In Nederland zijn er momenteel 109.000 Oost-Europese arbeidsmigranten (CBS statline, 2013). Hierbij betreft het vooral arbeidsmigratie (NiDi, 2010). We weten weinig over de thuissituatie van deze gezinnen. De vraag rijst of kinderen mee migreren naar Nederland en of ouders wel genoeg tijd hebben voor de opvoeding. Bovendien is er ook weinig bekend over de samenstellingen van het gezin en over of deze gezinnen gebruik maken van de faciliteiten zoals het consultatiebureau en de buitenschoolse opvang. Er kan alleen effectief beleid ontwikkeld worden als de beleidsmakers de mensen kennen voor wie dat beleid is bedoeld. Het is belangrijk dat ze een beeld hebben om hoeveel mensen het gaat, of ze gebruik maken van de Nederlandse faciliteiten en wat de gezinssamenstelling is. Maar ook is kennis nodig van mogelijkheden, behoeften en wensen van deze doelgroep. In dit onderzoek zal gesproken worden over de smalle en brede definitie van Oost-Europeanen. Onder de smalle definitie behoren migranten uit Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Estland, Letland, Litouwen, Roemenië en Bulgarije die nu in Leiden wonen. Onder de brede definitie behoren ook de Russen en Oost-Europeanen die wonen in het Westland of in Den Haag.

Bron: CBS (StatLine); CBS (op aanvraag verstrekte gegevens,³ cijfers van 2010 zijn voorlopig)

Figuur 1; Stijgend migratiesaldo Oost-Europeanen in Nederland 1995-2010

Doel van het onderzoek: Het in kaart brengen van de opvoedingssituatie van Oost-Europeanen in Leiden, Nederland en in de landen van herkomst door middel van kwalitatieve interviews en bestaande onderzoeken en kwantitatieve data. Door deze analyse kan er wellicht beter ingespeeld worden op de toekomst van deze gezinnen.

Hoofdvraag: Wat is het opvoed- en opgroei-klimaat voor kinderen van Oost-Europeanen in Leiden en in hoeverre wijkt dit af van de Nederlandse situatie?

Deelvragen:

- Hoeveel Oost-Europeanen zijn er? Verschillen de demografische kenmerken van de rest van de bevolking?
- Wat is de algemene samenstelling van het gezin?
- Waar blijven de kinderen wanneer ouders aan het werk zijn?
- In hoeverre maken Oost-Europeanen gebruik van voorzieningen, zoals peuterspeelzalen, sportclubs etc.?
- Waar gaan Oost-Europeanen heen met vragen over de opvoeding?
- Hoe is de taakverdeling tussen vader en moeder?
- Hoe lang zijn de Oost-Europeanen van plan om te blijven in Nederland?
- Wijkt de groep van Oost-Europese arbeidsmigranten af van de Nederlandse bevolking? Zo ja, waarin?
- Wat zou de gemeente voor hen kunnen betekenen volgens informanten?

2. Samenvatting

Achtergrond In 1929 vestigde zich voor het eerst een Oost-Europeaan in Leiden. Nu wonen er 2745 Oost-Europeanen in Leiden, waarvan 1400 Polen. Gemeente Leiden voert jeugdbeleid uit waarbij bewoners in de stad met alle vragen over opvoeden en opgroeien terecht kunnen bij de Centra voor Jeugd en Gezin. De gemeente vraagt zich nu af of de geboden voorzieningen goed aansluiten bij de Oost-Europese gezinnen.

Methoden Er zijn 4 soorten interviews ontwikkeld: voor de Oost-Europeaanse ouder, voor het Oost-Europese kind, voor de informant die regelmatig met Oost-Europeanen in contact komt en voor de Poolse ouder in het herkomstland. In de periode van februari tot mei 2013 zijn er 18 Oost-Europeanen, 4 kinderen, 10 informanten en 4 Poolse ouders in het herkomstland geïnterviewd.

Conclusies In Nederland zijn er 109.000 Oost-Europeanen en in Leiden 2745. In deze groep zijn relatief meer vrouwen en kinderen. Er zijn relatief meer gezinnen met gescheiden ouders en bij de intacte gezinnen is er vaak sprake van een traditionele taakverdeling. Kinderen blijven soms nog in het herkomstland en komen pas na een aantal jaar hun ouders achterna naar Nederland. Ook maken zij minder gebruik van de faciliteiten. Jongeren sporten minder en ouders vinden opvang te duur. De helft van de respondenten gaat met vragen over de opvoeding naar de huisarts. Bovendien gaven zij aan het Centrum van Jeugd en Gezin niet te kennen en weten zij niet dat het Consultatiebureau onderdeel is hiervan. Deze groep heeft extra aandacht nodig op de volgende punten: eenzaamheid onder vrouwen, de aanwezigheid van een taalbarrière, verhoogde alcoholconsumptie, gebrek aan kennis over de Nederlandse regelgeving en te weinig tijd voor de opvoeding.

Aanbeveling Er zijn veel Oost-Europeanen die zich hier willen vestigen en van plan zijn lang te blijven. Het zou een goede stap in de richting zijn om een steunpunt voor Polen op te zetten in Leiden of om een taalcursus aan te bieden en tot slot om informatie meer toegankelijk te maken.

3. Polen in perspectief

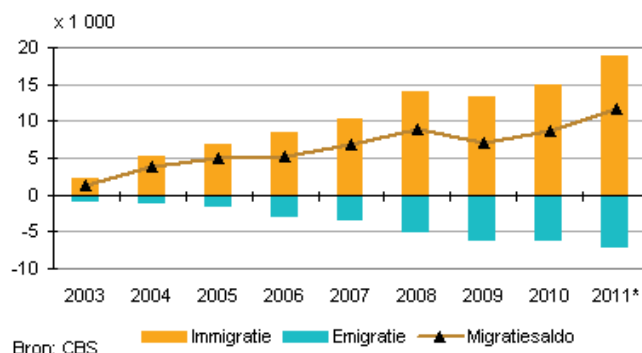
3.1 Migratiegeschiedenis van Polen

Sinds de toetreding tot de EU in mei 2004 is Polen het belangrijkste herkomstland van immigranten uit Oost-Europa. In 1795 werd Polen ingenomen door Rusland, Oostenrijk en Pruisen. In deze periode was er sprake van politieke migratie. In de negentiende eeuw kwam er ook een economische migratiestroom. Veel Polen uit armere gebieden zochten hun geluk in de nieuwe wereld. Ten tijde van de industriële revolutie lokte het werk in het Duitse Ruhrgebied. Na de Tweede wereldoorlog bleven veel van Poolse soldaten in Engeland omdat zij in Polen het risico liepen terechtgesteld te worden door het communistische regime. In de jaren na de oorlog werd migratie door de (communistische) overheid lastiger gemaakt. Men kon niet zomaar Polen verlaten. In 1970 kwam er na veel demonstraties een meer liberaal regime waarbij het paspoortbeleid werd versoepeld. Hierdoor migreerden 75.000 Polen naar het Westen (Okólski, 1999). Arbeidsmigratie naar Nederland ontstond na de val van het communistische regime in 1989. Deze arbeidsmigranten bestonden uit twee groepen: vrouwen die hun geluk op de Nederlandse huwelijksmarkt kwamen beproeven en seizoenarbeiders die werden gerekruteerd voor werk in de land- en tuinbouw. De meeste Poolse arbeiders werkten in deze tijd illegaal. In 1998 werd door Land- en tuinbouworganisatie LTO een wet aangenomen die seizoensarbeid door buitenlandse werknemers legaliseert. Na EU-toetreding van bijvoorbeeld Polen, is het jaarlijks aantal immigranten uit Polen verviervoudigd (CBS, 2009). In 2007 stelde Nederland stelde haar grenzen verder open en ontstonden er diverse voorzieningen voor Polen, zoals officiële uitzendbureaus, woonhotels en Poolse parochies.

3.2 Polen in Nederland

Polen zijn het best vertegenwoordigd onder de Oost-Europeanen in Nederland. De meeste respondenten die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd, zijn ook Pools. Daarom zal dit hoofdstuk dieper ingaan op deze cultuur. In 2011 vestigden zich bijna 19.000 Polen in Nederland waarmee zij de grootste groep buiten Nederland geboren immigranten vormden. Daarnaast vertrokken 7000 Polen uit Nederland zodat zich in 2011 per saldo 12 duizend Polen in Nederland vestigden (zie figuur 2). Van de Polen die Nederland verlaten, gaat 90% terug naar Polen, 5% gaat naar Duitsland en 5% naar een ander land.

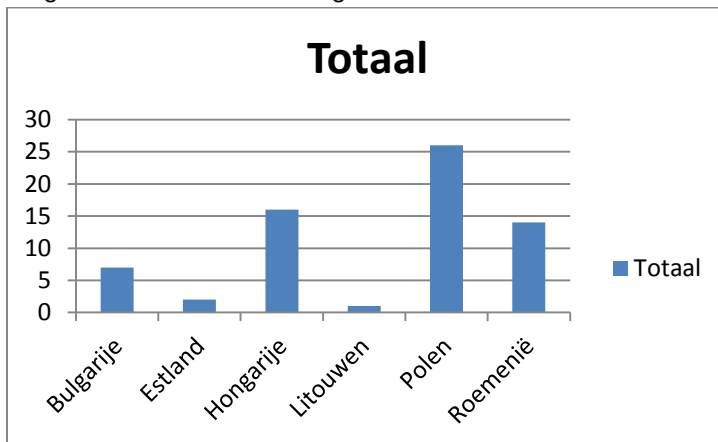
In 2013 zijn er ongeveer 109.000 migranten uit deze landen (CBS statline, 2013). Echter blijkt uit onderzoek dat veel Oost-Europeanen niet geregistreerd staan bij een gemeente en daarom lopen de ruwe schattingen tot ongeveer 300.000 Oost-Europeanen in Nederland.

Figuur 2; Immigratie en emigratie van Polen in Nederland

3.3 Polen in Leiden

Ook in Leiden zijn Polen het meest vertegenwoordigd onder de Oost-Europeanen. In 1929 vestigde zich voor het eerst een Pool in Leiden. Anno 2013 wonen er ongeveer 1400 Polen in Leiden, zie figuur 3. Hiervan is 54% vrouw. Van de migranten was 15% onder de 18 jaar. De groep tussen de 23 en 29 zorgde voor 25% van de migranten.

Figuur 3; Oost-Europeanen in Leiden gesplitst per geboorteland

3.4 Poolse cultuur

Er wonen 38.150 miljoen mensen in Polen, waarvan 52% vrouw. De Poolse cultuur verschilt op meerdere vlakken van de Nederlandse cultuur (Stroes, 2009). De publieke sector gezondheidszorg als percentage van de totale uitgaven voor gezondheidszorg in Polen is 71%. In Nederland is dit 82% (European Commission, 2011a). Polen zijn meer hiërarchisch ingesteld, zij hebben meer respect voor autoriteit en gedragen zich hierdoor anders ten opzichte van bijvoorbeeld leraren. Ook zijn zij minder individualistisch en zijn zij meer ingesteld op identificatie met de groep. Het percentage leerlingen die een opleiding op hbo- of wo-niveau volgt ligt beduidend hoger dan bij alle andere groepen, inclusief autochtonen (Koopmans, 2012). Ook is het percentage dat naar de kerk gaat het hoogst van alle Europese landen, namelijk 57%. De leerplicht in Polen begint later dan in Nederland, dit levert soms een achterstand op wanneer Nederlandse kinderen wel al kunnen schrijven en Poolse kinderen nog niet. Daarnaast zijn Polen in het algemeen veel competitiever en willen zij goed presteren om boven de massa uit te steken. Doordat beide ouders vaak fulltime werken, besteden zij een minimale hoeveelheid tijd aan de opvoeding van hun kinderen. Hierdoor komt de opvoeding van kinderen grotendeels bij de scholen te liggen.

Er zijn interviews afgenomen bij Poolse ouders in hun herkomstland. Resultaten hiervan zijn weergegeven in onderstaande citaten. De representativiteit van de participanten is weergegeven bij het hoofdstuk onderzoeksopzet.

Poolse vrouw (36 jaar): 'Ik heb nooit gebruik gemaakt van consultatiebureau's of andere bureau's voor kleine kinderen. Met vragen over de opvoeding ga ik naar de kinderarts.'

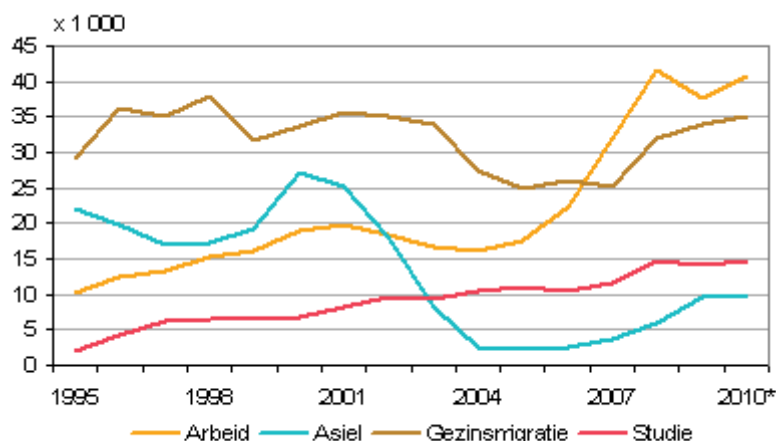
Poolse vrouw (29 jaar): 'Toen ons kind 7 dagen was, gingen we naar een verschrikkelijke instelling, de wachtkamer was heel erg klein, koud en lelijk. De verschoontafel stond naast de deur en de buitentemperatuur was -20 graden. De instelling was niet voorbereid en zieke en gezonde kinderen waren in 1 kamer. Nu zijn we bij een betere instelling.'

Poolse vrouw (40 jaar): 'Mijn oudste zoon ging toen hij 1 jaar was 7 uur per dag, 5 dagen per week naar de crèche. Ik heb geen onderlinge afspraken met mijn man over de taakverdeling van de opvoeding en de huishouding.'

4. Oost-Europeanen in beeld

4.1 Migratiegeschiedenis van Oost-Europeanen

De groei van het aantal Oost-Europeanen kan onder andere verklaard worden door het moment van EU-toetreding. In 1998 is er een wet aangenomen die seizoensarbeid door buitenlandse werknemers legaliseert. Met de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 en de invoering van striktere controles op illegale arbeid, daalde het aantal illegale arbeiders en werd vrij verkeer van mensen, arbeid en goederen mogelijk. In figuur 4 is te zien dat sinds 2004 de arbeidsmigratie sterk is toegenomen. Nederland stelde in 2007 haar grenzen open voor alle arbeiders behorende tot de Europese Unie. Bulgarije en Roemenië werden in 2007 pas lid van de EU en zitten nu nog in een overgangperiode, waar zij wel toegang hebben tot Nederland, maar niet tot de Nederlandse arbeidsmarkt. Zij hebben een uitnodiging van een Nederlandse werknemer nodig om een tewerkstellingsvergunning (TWV) te verkrijgen. De enige manier waarop Bulgaarse en Roemeense arbeidsmigranten zonder TWV kunnen werken, is door zich als zelfstandig ondernemer te vestigen. Vanaf januari 2014 zullen zij legaal in Nederland mogen werken.

Ebron: IND, bewerking CBS

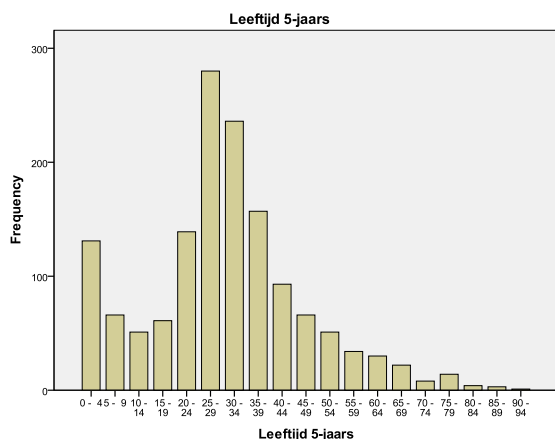
Figuur 4; Verandering in migratievormen in Nederland

4.2 De samenstelling van het gezin

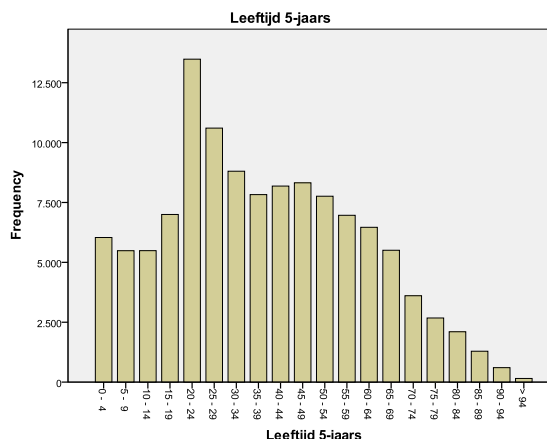
In Nederland zijn er in 2013 totaal 109.000 Oost-Europeanen tussen de 15 en 65 jaar. Hiervan zijn 42.000 mannen en 67.000 vrouwen (CBS statline, 2013). Dit betekent dat 61% van de Oost-Europeanen vrouw is. Bij de niet- Oost-Europeanen is slechts 51% vrouw. Opvallend is dat er onder Oost-Europeanen meer vrouwen zijn, terwijl er verwacht zou worden dat er meer mannen zijn, aangezien er meestal sprake is van arbeidsmigratie.

Ook is het opvallend dat Oost-Europeanen in Nederland vaker ongehuwd zijn dan niet Oost-Europeanen (69% tegenover 57%) en vaker alleenstaand (49% tegenover 42%).

De leeftijd verdeling is bij Oost-Europeanen anders dan bij niet- Oost-Europeanen in Nederland, zie figuur 5 en 6. Er zijn relatief meer kinderen van 0-4 bij de Oost-Europeanen (9% t.o.v. 5%) Bovendien zijn er veel minder oudere mensen onder de Oost-Europeanen. Er zijn relatief minder 50+ ers bij Oost-Europeanen (2% tegenover 9%).

Figuur 5; Oost-Europeanen in Leiden

Figuur 6; Niet- Oost-Europeanen in Leiden

4.3 Kinderen

Er is al veel geschreven over de arbeidspositie en huisvesting van de Oost-Europeanen, maar nog weinig over Oost-Europese kinderen. In 2011 zijn er ruim 15.700 geregistreerde jongeren en kinderen in de leeftijd van 0-20 jaar uit Oost-Europa (Koopmans, 2012). Het kennisinstituut Forum heeft een onderzoek gedaan naar Oost-Europeanen op basisscholen in Nederland. Zij vonden in 2009 dat er 309 Oost-Europese leerlingen zaten op 98 basisscholen. Deze scholen rapporteerden geen grote problemen. In 2010 vond een lichte stijging plaats en werden er 660 Oost-Europese leerlingen op 702 scholen gevonden. Dit keer rapporteerden 3 scholen dat er taalproblemen waren bij deze kinderen. Ook het NOVA college in Den Haag met veel Oost-Europese leerlingen, benoemde een aantal problemen. Zij maken zich zorgen over de thuissituatie van sommige Oost-Europese leerlingen om verschillende redenen. Relatief veel leerlingen zouden een verstoorde relatie hebben met hun ouders en lijden onder armoede. Ook zou er verhoogd drugs en alcoholgebruik zijn onder deze leerlingen en lopen Poolse meisjes een groter risico op seksuele problemen, omdat zij gemakkelijk wisselende seksuele contacten aangaan. Consultatiebureaus kaarten aan dat voor opgroeiende kinderen de huisvesting niet optimaal is, er meer eenzaamheid en verwaarlozing is onder jongeren en dat ouders vaak overmatig alcohol gebruiken.

Uitsplitsing naar leeftijdsgroepen laat zien dat voornamelijk de groep van 25 jaar en ouder verantwoordelijk is voor de sterke stijging van migranten uit de Oost-Europese EU-landen en dat de immigratie van jongeren minder sterk toeneemt (de Boom en anderen, 2008). Dit kan er op wijzen dat het voornamelijk arbeidsmigranten zijn die terug keren naar het land van herkomst en hun eventuele kinderen niet laten overkomen. Uit een onderzoek van Koopmans (2012) blijkt dat in Brasov, een Roemeense stad met 600.000 inwoners, er sprake was van 1.000 kinderen die in een kindertehuis zijn opgenomen als gevolg van het wegtrekken van de ouders. Wellicht zijn er meer steden waar veel kinderen achterblijven, maar hier is meer onderzoek naar vereist.

Ook is een verklaring voor het lage aantal Oost-Europese kinderen in Nederland dat bijna een kwart (22%) van de Oost-Europeanen alleenstaand is en dus hoogstwaarschijnlijk nog geen kinderen heeft. Het percentage alleenstaanden is aanzienlijk hoger dan onder allochtonen uit de voormalige Sovjet-Unie (17,5%) en de niet-westerse allochtonen (15,2%).

4.4 Positieve invloed

Uit onderzoek blijkt dat Oost-Europeanen een positieve bijdrage leveren aan de Nederlandse economie. Volgens het rapport *"Bijdrage van Poolse arbeidsmigratie aan de Nederlandse economie (november, 2011)* leveren Poolse arbeidsmigranten een positieve bijdrage aan de economische groei van 1,8 miljard euro. De productiviteit van Poolse arbeidskrachten ligt over het algemeen hoog terwijl hun verzuim aanmerkelijk geringer is dan dat van Nederlandse werknemers. Bovendien leidt de beschikbaarheid van werknemers voor lager betaalde banen in groeisectoren tot de creatie van

hogere functies die veelal door Nederlanders worden bezet. De overgrote meerderheid van de arbeidsmigranten (80%) uit Oost Europese landen (zowel korte als lange termijn migranten) zou Nederlands willen leren (de Boom en anderen, 2009). Bovendien zegt meer dan de helft van de Polen zich binnen hun werksituatie voldoende verstaanbaar te kunnen maken met wat Engels, Duits of met handen en voeten (Van den Berg en anderen, 2009). Dit is tegenstrijdig met de Polen die ik heb gesproken. In het Polenhotel in het Westland sprak slechts 1 persoon Engels en verstonden de mensen achter de receptie ook geen Engels. In Leiden spraken de Oost-Europeanen wel vaker Engels. Wellicht valt dit toe te schrijven aan hun opleidingsniveau en het verschillende banenaanbod in het Westland en in Leiden. Ook blijkt uit onderzoek dat een hoog aandeel Poolse migranten het Nederlands wel wil leren, maar dat men niet overgaat tot het volgen van een cursus vanwege de korte tijd dat men in Nederland blijft en het gebrek aan tijd vanwege lange werkdagen (Van Arum en anderen, 2010).

4.5 Negatieve invloed

Naast de positieve invloed, brengt de arbeidsmigratie ook een aantal problemen met zich mee. Door besparingen van werkgevers en werknemers, worden er soms veel migranten in één woning geplaatst. Overbewoning kan leiden tot brandgevaarlijke situaties en overlast. Ook maken sommige instellingen zich zorgen over de psychische en fysieke gezondheid van Oost-Europeanen. Uit onderzoek blijkt dat 88,5% van de Polen tussen de 15 en 24 jaar goed scoort op psychische gezondheid en 96,4% van de autochtone jongeren. Op fysieke gezondheid scoren juist Polen hoger dan autochtonen (Dagevos, 2011). Uit de VWS-verzekerden monitor van 2011 blijkt dat er op 1 mei 2010 bijna 13.000 onverzekerde Polen, Bulgaren en Roemenen in Nederland waren (VWS-verzekerden monitor, 2011). In de media worden Polen vaak in verband gebracht met criminaliteit, maar in criminaliteitsstatistieken scoren zij niet of nauwelijks hoger dan autochtonen (Saraber, 2009). Het aantal verdachten uit Polen ligt zelfs ver onder het aantal verdachten afkomstig uit niet-westerse landen.

5. Patronen van arbeidsmigratie

De arbeidsmigratie onder Oost-Europeanen kan gesplitst worden in vier patronen, waarbij wordt gekeken naar binding met het bestemmingsland en het thuisland (Engbersen en anderen, 2011). Onder het eerste patroon vallen *tijdelijke of circulaire migranten*, waar vooral laaggeschoolde arbeiders onder vallen. Zij onderhouden weinig contact met Nederlanders, spreken amper Nederlands en werken vooral om het verdiende geld in het herkomstland te investeren. Zij hebben vaak nog een partner en/of kinderen in het herkomstland en willen nog maximaal 1-5 jaar in Nederland blijven. Dit migratiepatroon zien we vooral onder Roemenen (39%).

Het tweede patroon is *transnationale of binationale migratie*, waar vooral hoogopgeleide arbeiders onder vallen. Zij hebben redelijk veel contact met Nederlanders, spreken de taal, maar hebben ook nog veel bindingen met het herkomstland en sturen hier ook vaak geld heen. Zij blijven middellang in het bestemmingsland en de verwachting is dat zij op termijn teruggaan of door migreren naar een ander land.

Een derde patroon is *vestigingsmigratie*: deze migranten zijn vooral hoger opgeleiden. Zij zijn al langere tijd in Nederland en willen voor langere tijd (meer dan 5 jaar) in Nederland blijven. Deze groep stuurt relatief weinig geld naar het herkomstland en zijn er in geslaagd een stabiele arbeid- en huisvestingspositie te realiseren. De partner en eventueel kinderen wonen ook in het Nederland.

Het vierde patroon is dat van *footloose migratie*, waar vooral veel laaggeschoolde arbeiders onder vallen. Zij hebben een onzekere arbeidspositie, spreken slecht Nederlands, hebben geen Nederlandse vrienden en zijn nog weinig geworteld in de Nederlandse samenleving. Ze onderhouden echter ook geringe contacten met het thuisland en sturen amper geld op. Deze groep wil over het algemeen korter dan vijf jaar blijven. Dit patroon komt vooral voor onder Bulgaren (60%).

Uit een grootschalig onderzoek onder Oost-Europeanen van Engbersen en anderen (2011) bleek dat 22% van de respondenten bij het patroon van vestigingsmigratie ondergeschoven kan worden. Dit betekent dat zij voor langere tijd in Nederland willen blijven. Aangezien het dus aannemelijk is dat een deel van de nieuwe migranten lang in Nederland zal verblijven, is het van belang dat er kennis is over de gezinssituatie van deze migranten.

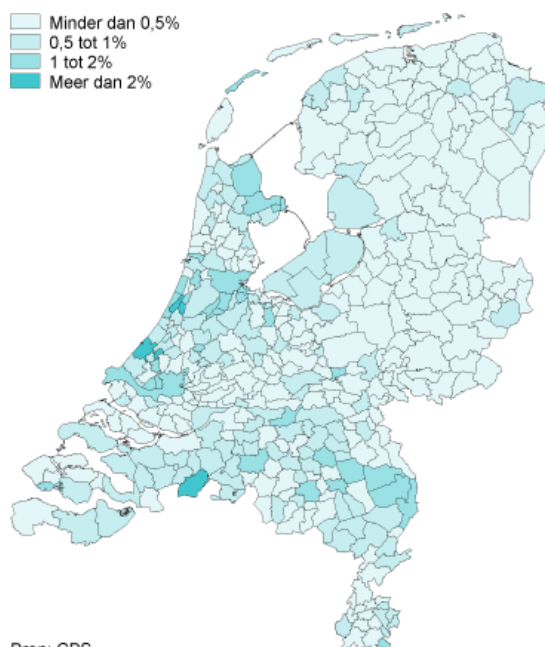
6. Trends in Europa, Nederland en Leiden

6.1 Trends in Europa

In 1998 migreerden veel Oost-Europeanen naar Duitsland (63%), Oostenrijk (12%) en Italië (6%). In 2006 koos 2,4% van de Poolse en 0,6% van de Bulgaarse migranten Nederland als bestemming (NiDi, 2010). In 2010 kwam daar verandering in en was Nederland de populairste bestemming (Otto Work Force, 2012). Echter, sinds 2012 gaan werkmigranten liever naar landen als Duitsland, Noorwegen en Engeland omdat ze zich daar meer welkom voelen. Uit onderzoek van Otto Work Force onder 8781 Oost-Europeanen in Nederland blijkt dat slechts 27% van de arbeidsmigranten zich welkom voelt in Nederland. Het Polenmeldpunt van de PVV heeft daarin een grote rol gespeeld. Door dit meldpunt zegt 40% van de Poolse migranten dat hun beeld van werken in Nederland is veranderd.

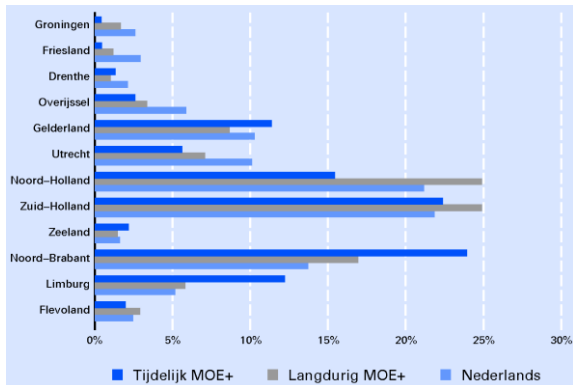
6.2 Trends in Nederland

Er is een toename van het aantal geregistreerde arbeidsmigranten uit Oost-Europese EU-landen in Nederland. Hiermee worden personen bedoeld die afkomstig zijn uit Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Estland, Letland en Litouwen (sinds 2004 toegetreden in de EU) en Roemenië en Bulgarije (sinds 2007 toegetreden). In 2013 zijn er ongeveer 109.000 migranten uit deze landen (CBS statline, 2013). Uit onderzoek blijkt echter dat veel Oost-Europeanen niet geregistreerd staan bij een gemeente. De ruwe schattingen lopen tot ongeveer 300.000 Oost-Europeanen in Nederland. In figuur 7 is te zien hoe de Oost-Europeanen verspreid zijn over Nederland. De Noord-Brabantse gemeente Zundert heeft met 3,0 procent relatief het grootste aandeel Oost-Europeanen in haar bevolking. Daarna volgt Den Haag met 2,5 procent en Lisse en Noordwijkerhout met iets meer dan 2 procent van de gemeentebevolking.

Figuur 7; Aandeel Oost-Europeanen per gemeente, 1 januari 2011

Bovendien is er verschil tussen type migranten per provincie. Uit statistieken blijkt dat tijdelijke migranten zich vooral vestigen in Zuid-Nederland en langdurige migranten vooral in West-Nederland (zie figuur 8). Dit is opvallend en zou wellicht verklaard kunnen worden door het verschillende banenaanbod in de provincies.

Figuur 8; Type migrant per provincie (Bron: CBS, 2011)

Het migratiesaldo van de Oost-Europeanen is in 2012 afgenomen ten opzichte van 2011. In 2011 was dit saldo 18.000 en in 2012 was dit 12.000 (CBS, 2013). Er worden verschillende voorspellingen gedaan over de verdere immigratie van Oost-Europeanen. Cijfers gebaseerd op loonaangiften laten bij de Roemenen en Bulgaren geen groei zien: In 2011 werd er loonaangifte gedaan voor 4000 Roemenen en Bulgaren en in 2012 ook. Bij de Polen groeit dit wel. In januari 2011 werd dit voor 94.000 Polen gedaan, in januari 2012 voor 105.000 en in juni 2012 voor 134.000 Polen (CBS, 2013). De schatting van het NiDi (2010) is dat het aantal geregistreerde (eerste generatie) allochtonen uit Oost-Europa zal toenemen naar een aantal tussen de 116.000 en 196.000 in 2015 en tussen de 233.000 en 529.000 in 2040. Deze voorspelling is belangrijk om rekening mee te houden.

Aantal Oost-Europeanen in Nederland: 109.000
Migratiesaldo Oost-Europeanen in Nederland 2012: 12.000

Aantal Oost-Europeanen in Leiden: 2745
Migratiesaldo Oost-Europeanen in Leiden 2012: 50

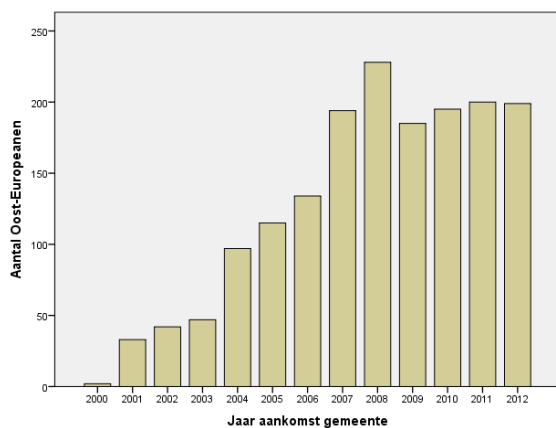
Top 5 allochtone bevolkingsgroepen in Leiden:

1. Marokkanen: 5203 (4,3%)
2. Oost-Europeanen: 2745 (2,3%)
3. Turken: 2.225 (1,9%)
4. Surinamers: 1.899 (1,6%)
5. Polen: 1.400 (1,1%)

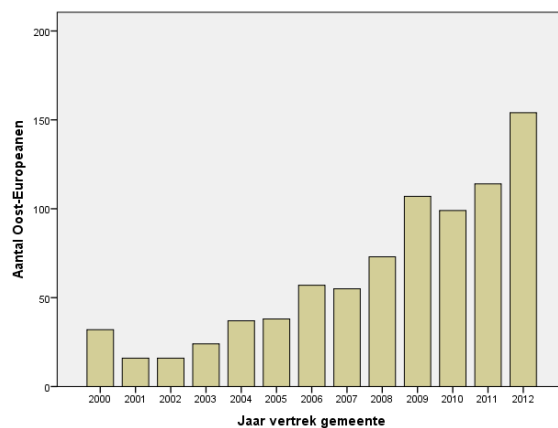
6.3 Trends in Leiden

In 2013 wonen er 119.807 inwoners in Leiden, waarvan 71,5% autochtoon is. In bovenstaand plaatje is de top 5 te zien van allochtone bevolkingsgroepen in Leiden. De Oost-Europeanen staan hierbij op nummer 2 met 2,3% van de totale bevolking van Leiden.

In 1929 vestigde zich voor het eerst een Oost-Europeaan in Leiden. Vanaf 2004 groeit het aantal Oost-Europeanen, zie figuur 9. Het aantal nieuwe Oost-Europeanen per jaar is vanaf 2004 minimaal 100 en blijft vanaf 2009 redelijk stabiel met ongeveer 200 Oost-Europeanen per jaar. Dit betreft vooral Polen (59%), Roemenen (13%), Hongaren (13%) en Bulgaren 10%. Deze cijfers laten alleen de migranten zien die uit Oost-Europa naar Leiden zijn gekomen en niet de migranten die uit een andere Nederlandse stad naar Leiden zijn gekomen. Dit geldt ook voor de vertrekcijsers. Ook de vertrekcijsers groeien. In bijvoorbeeld 2012 trokken 150 Oost-Europeanen weg uit Leiden naar het buitenland. Het migratiesaldo is voor de Oost-Europeanen in 2012 dus slechts $200 - 150 = 50$ (zie figuur 9 en 10).

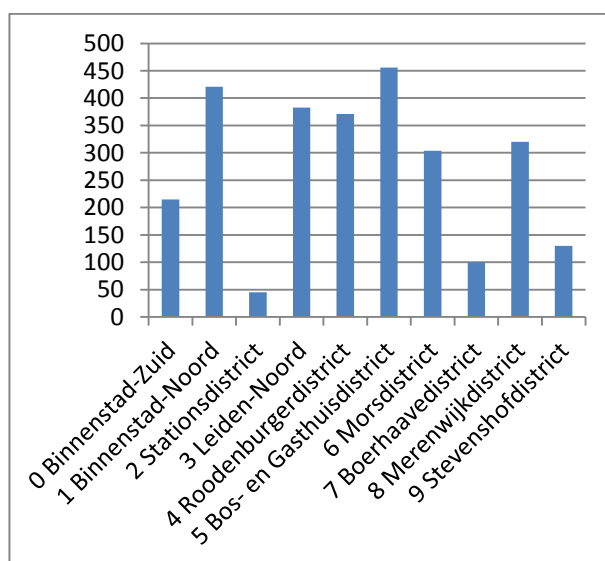

Figuur 9; Vestiging Oost-Europeanen in Leiden (GBA)

Figuur 10; Vertrek Oost-Europeanen in Leiden (GBA)

In bepaalde buurten in Leiden vestigden zich meer Oost-Europeanen dan in andere buurten (zie figuur 11). In het Bos en Gasthuisdistrict wonen 456 Oost-Europeanen (2% van de bevolking) en in het Stationsdistrict slechts 45 (2% van de bevolking). Als er wordt gekeken naar het aandeel Oost-Europeanen in het district, is dit voor ieder district tussen de 1% en 3% van de totale populatie.

Figuur 11; Oost-Europeanen gesplitst in buurten

7. Onderzoekverantwoording

7.1 Literatuurstudie

Allereerst is er een literatuur- en bronnenonderzoek verricht. Eerdere onderzoeken naar Oost-Europese arbeidsmigranten zijn bekeken en er zijn feiten gezocht in artikelen over de Poolse cultuur. Ook is het GBA, CBS en Statline geraadpleegd om feitelijke cijfers te achterhalen. Op het statistisch onderzoeksbureau (VSO) is om informatie gevraagd, maar hier is niet op gereageerd. Tot slot zijn collega's en andere betrokkenen gevraagd naar tips over het vinden van Oost-Europeanen.

7.2 Werving van respondenten

Daarnaast vond er veldwerk voor dit onderzoek plaats in de periode van februari tot mei 2013. De respondenten zijn op verschillende manieren geworven. Er zijn 4 soorten interviews ontwikkeld: voor de Oost-Europese ouder, voor de kinderen uit Oost-Europa, voor de informant die regelmatig met Oost-Europeanen in contact komen en voor de Poolse ouder in het herkomstland.

Ten eerste is er gezocht naar Oost-Europeanen op verschillende manieren, met als resultaat 18 gesprekken:

- Er is op verschillende plekken waar veel Oost-Europeanen komen een briefje opgehangen met een uitnodiging voor een interview.
- Ook is er op het Poolse forum tablica.nl een berichtje geplaatst. Hier zijn geen reacties op gekomen.
- In 2 Poolse bakkerijen werden mensen aangesproken en gevraagd of zij geïnterviewd wilden worden. Dit was redelijk moeilijk, omdat mensen niet verwachten aangesproken te worden door een Nederlander in een Poolse bakker. Toch zijn door deze methode 8 respondenten geworven.
- Ook is er langsgesegaan bij een daklozenopvang. Er is gezocht via de daklozenopvang, omdat uit onderzoek in Den Haag blijkt dat er in 2009 ongeveer 700 Oost-Europeanen langskwamen bij de daklozenopvang (Pouw, 2011). Bij de daklozenopvang in Leiden zijn 2 Polen geworven.
- Bij een Poolse mis liepen mensen in stilte de kerk binnen en de kerk uit, dus het was moeilijk om een gesprek buiten met ze aan te knopen. Hier zijn 5 respondenten geworven.
- Tot slot is er een bezoek gebracht aan het zogenoemde 'Polenhotel' in het Westland. Hier sprak slechts 1 iemand Engels, dus is maar 1 respondent geworven.

Ten tweede is er gezocht naar informanten van verschillende instellingen die regelmatig in contact zijn met Oost-Europeanen. Met deze instellingen, zoals zorginstellingen en scholen, is contact opgenomen met de vraag of zij geïnterviewd wilden worden. Meer dan de helft van deze instellingen was bereid om een interview te geven en uiteindelijk zijn er 10 informanten geïnterviewd.

Ten derde is gezocht naar Oost-Europese kinderen. Bij de Poolse bakker is er hier één van gevonden. Via de internationale klas van de middelbare school zijn er ook 3 leerlingen bereid gevonden. Tot slot zijn interviews afgenomen met Poolse ouders in het herkomstland om meer zicht te krijgen in de Poolse cultuur. Deze Polen zijn geworven door middel van een Poolse consulente die naar Polen ging en interviews voor mij wilde afnemen. En door middel van de stedenband die Leiden met de Poolse stad Turun heeft is er contact opgenomen met een groep Polen die voor deze stedenband naar Leiden kwamen.

7.3 Representativiteit respondenten en informanten

Het is van belang om te benadrukken dat dit onderzoek geen echt representatief beeld kan schetsen van de Oost-Europeanen, omdat de geïnterviewde aantallen mensen aan de kleine kant is. Ook zijn er, ondanks dat er wel gestreefd is naar diverse manieren om respondenten te vinden, toch vooral respondenten gevonden via de Poolse bakkers en de Poolse mis.

In tabel 5.1 en 5.2 is de representativiteit van de Oost-Europeanen ouders en kinderen weergegeven. Volgens het GBA is van de Oost-Europeanen in Leiden 41% man en is 31% onder de 25 jaar. In dit onderzoek is 50% man en is 45% onder de 25 jaar, dit is redelijk representatief.

Tabel 5.1: Respondenten naar geboorteland

	Leiden	Westland
Polen	16	2
Slovenië	1	0
Rusland	2	0
Bulgarije	1	0

Tabel 5.2: Respondenten naar leeftijd en geslacht

	Man	Vrouw	Totaal
15-20 jaar	2	2	4
21-25 jaar	2	4	6
26-30 jaar	4	2	6
31-40 jaar	1	1	2
41-50 jaar	2	2	4
Totaal	11	11	22

Informanten

- Consultant die Pools spreekt: Komt in contact met Polen en heeft veel informele gesprekken met hen.
- Leerling en zorg coördinator van internationale klas van de middelbare school. Zij begeleidt veel Poolse leerlingen en een aantal Bulgaarse en Roemeense leerlingen.
- Lerares internationale klas van basisschool met Oost-Europese kinderen
- Maatschappelijk werker bij Kwadraad. Deze instelling zet zich in voor gezinnen met meervoudige problematiek.
- Directrice Gezondheidszorg illegalen Leiden. Deze organisatie zet zich in voor gezondheidszorg voor illegalen.
- Medewerker bij De Fabel van Illegaal. Deze organisatie zet zich in voor juridische steun voor illegalen.
- Eigenares Poolse Bakker: Spreekt iedere dag Polen in haar winkel
- Medewerker bij de daklozenopvang in Leiden. Ze werkt hier vrijwillig iedere vrijdagavond en zondagmiddag en praat dan veel met de daklozen.
- Bewegingsmanager bij gemeente Leiden. Ze coördineert buitenschoolse activiteiten in Leiden.
- Poolse medewerker bij Bureau Jeugdzorg. Bureau Jeugdzorg is bedoeld voor kinderen tot 18 jaar met ernstige opvoedings- en opgroei problemen, en voor hun ouders of opvoeders.

De representativiteit van de Poolse ouders in herkomstland is weergegeven in onderstaande tabellen. Omdat er zo weinig respondenten zijn, is er geen vergelijking gemaakt met de Poolse bevolking.

Tabel 5.3 . Respondenten naar leeftijd en geslacht

	Man	Vrouw
26-30 jaar	0	1
31-35 jaar	0	1
36-40 jaar	0	2
Totaal	0	4

8. Resultaten van de interviews

8.1 Gezinssituatie

In onderstaande tabellen is de steekproefgrootte niet altijd gelijk, omdat er redelijk veel missende waarden waren op verschillende vragen. Respondenten wilden niet op iedere vraag een antwoord geven. In tabel 6.1 is te zien dat de meeste respondenten een partner met kinderen hebben en 8 respondenten gescheiden zijn of gescheiden ouders hebben. Van de 4 geïnterviewde kinderen leven 3 kinderen alleen bij hun moeder. Dit beeld wordt bevestigd door wat de informanten vertelden. Bijna iedere informant vertelde veel gescheiden ouders te zien. Dit in tegenstelling tot cijfers van het bevolkingsregister van Oost-Europeanen in Leiden. Uit deze cijfers bleek dat 7% van de ouders gescheiden zijn.

Tabel 6.1 Wat is uw gezinssituatie? (N=21)

Alleenstaand	2
Met Partner	1
Partner met kinderen	10
Gescheiden, kinderen wonen bij mij	5
Gescheiden, kinderen wonen niet bij mij	3

In tabel 6.2 is te zien dat bijna de helft van de kinderen hier geboren wordt. Maar ook willen sommige migranten hier slechts werken en gaan ze terug naar hun herkomstland wanneer er kinderen in het spel zijn. Ook is te zien dat van 4 respondenten hun kinderen nog in het herkomstland zijn. Dit komt overeen met de interviews met de kinderen. Van de 4 kinderen zijn 2 kinderen pas een aantal jaar nadat hun ouders naar Nederland zijn gekomen ook meegekomen.

Tabel 6.2 Wanneer zijn uw kinderen meegekomen? (N=18)

Gelijk met ons	2
Hier geboren	7
Is nog in herkomstland	4
Heeft geen kinderen	5

Vrouw (23 jaar): 'Ik ben nu zwanger en daarom ga ik terug naar Polen. Ik wil mijn kind hier niet opvoeden, omdat ik niet ben ingeschreven en dit ook niet wil. Ik kwam hier alleen voor werk en kom hier ook niet meer terug.'

2 jongens (18 en 19 jaar): 'Ik kwam pas na een aantal jaar naar Nederland, nadat mijn moeder hier al een leventje had opgebouwd. Ik woonde in die tijd bij mijn opa en oma.'

Er zijn weinig Oost-Europeanen die gebruik maken van buitenschoolse opvang of de peuterspeelzaal, omdat de meeste dit te duur vinden, zie tabel 6.3. Het consultatiebureau werd door alle door alle geïnterviewden met kleine kinderen wel bezocht. Wanneer gevraagd werd waar de kinderen wel heen gingen voor opvang, was dit bijna altijd opa en oma of andere familieleden. Zwemles en sportclub werden door veel ouders niet bezocht, omdat hun kinderen te jong waren of omdat zij dit niet belangrijk vonden. Ook uit interviews van de kinderen blijkt dat zij niet aan sport doen. Dit valt wellicht ook te verklaren door het citaat van de informant van Bureau Jeugdzorg.

Tabel 6.3 Faciliteiten waar kinderen gebruik van maken (N=9 en N=11)

	Ja	Nee	Missend/Niet van toepassing
Consultatiebureau	9	0	9
Peuterspeelzaal	3	6	9
Buitenschoolse opvang	5	4	9
Sportclub	1	10	7
Zwemles	1	10	7

Man (30 jaar): 'Een peuterspeelzaal is te duur, dus daarom passen wij allemaal op elkaars kinderen binnen de familie.'

Informant: 'Poolse jongeren gaan minder vaak naar de sportclub. Het idee bestaat dat je je alleen kunt inschrijven als je heel goed bent in een sport, dit moet je dus eerst bewijzen. Jongeren gaan dus niet zomaar op een sport om uit te vinden of ze hier goed in zijn of voor het plezier.'

8.2 Opvoedingssituatie

Veel Oost-Europeanen kennen het Centrum Jeugd en Gezin niet, zie tabel 7.1. Dit is goed om te weten, want met vragen over de opvoeding gaan zij hier dus niet naar toe. De helft van de Oost-Europeanen met kleine kinderen gaat wel naar het consultatiebureau met vragen, maar zijn zich er niet van bewust dat dit onderdeel is van het CJG. De andere helft gaat naar de huisarts of naar ouders (zie tabel 7.2).

Tabel 7.1 Kent u het Centrum voor Jeugd en Gezin (N=10)

Ja	2
Nee	8

Tabel 7.2 Waar gaat u met vragen over de opvoeding/opvang van de kinderen naar toe? (N=8)

Huisarts	2
Centrum Jeugd en Gezin	0
Consultatiebureau	4
Ouders	2

In tabel 7.3 is te zien dat de helft van de respondenten aangeeft dat de vader regelmatig mee helpt in de huishouding en de opvoeding. Eén van de kinderen vertelde dat hun vader goed mee hielp. Zij verstond hieronder dat hij ongeveer 1 dag per week mee hielp. Volgens bijna alle informanten hebben de Poolse gezinnen een traditionele taakverdeling en helpt de man weinig mee. Het kan dat de definitie van meehelpen in de huishouding door vader verschilt bij Polen en Nederlanders. En dat wanneer een Poolse vader iets doet, hij eigenlijk al genoeg doet.

Tabel 7.3 Onderlinge afspraken over taakverdeling (N=8)

Ja, vader helpt regelmatig mee	4
Ja, vader helpt soms mee	2
Vader helpt niet mee	2

Informant: 'De taakverdeling van de man en vrouw in de huishouding en opvoeding ligt erg scheef. De vrouwen doen alles en de mannen weten vaak niet eens hoe zij iets moeten schoonmaken.'
--

8.3 Toekomstperspectief

Het grootste deel van de geïnterviewde Oost-Europeanen is in 2011 naar Nederland gekomen, zie tabel 8.1. Na de uitbreiding van de EU in 2004, toen het mogelijk werd voor Polen om legaal te werken in Nederland, is er ook een toename van migratie geweest. Wanneer we kijken naar tabel 8.2 zijn de meeste migranten vestigingsmigranten. Dit is niet in overeenstemming met het grootschalig onderzoek onder Oost-Europeanen van Engbersen en anderen (2011). Hieruit bleek dat 22% van de respondenten bij het patroon van vestigingsmigratie hoorde.

Tabel 8.1 Wanneer naar Nederland gekomen? (N=16)

Voor 2003	5
2004-2010	4
2011	6
2012	1

Tabel 8.2 Wat voor migrant? (N=19)

Tijdelijke migrant	5
Transnationale migrant	2
Vestigingsmigrant	8
Footloose migrant	4

In tabel 8.3 zien we dat ongeveer 33% kort denkt te blijven. Dit is in overeenstemming met de verblijfsprognose uit andere onderzoeken, waar 38% denkt kort te blijven. In de tabel is ook te zien dat 33% lang of voor altijd wilt blijven en dit is niet in overeenstemming met de verblijfsprognose uit andere onderzoeken, waar 12% denkt lang te blijven. Deze resultaten zijn te rijmen met tabel 8.2.

Tabel 8.3 Hoe lang denkt u in Nederland te blijven? (N=16)

Kort	5
5 jaar of langer	3
Voor altijd	3
Weet ik nog niet	5

In tabel 8.4 zien we dat er een vijftal risico's zijn die door meerdere informanten genoemd worden. Er wordt benoemd dat er eenzaamheid heerst onder vrouwen, omdat zij in een sociaal isolement zijn geraakt. Ook wordt de taalbarrière en de verhoogde alcoholconsumptie aangestipt. Bovendien maakt men zich zorgen over het gebrek aan kennis over Nederlandse regelgeving, wat onder andere ligt aan de toegankelijkheid van informatie en de taalbarrière die er heerst. Tot slot geven respondenten aan dat ouders te weinig tijd hebben voor de opvoeding, omdat zij vaak veel werken.

Tabel 8.4 Eventuele risico's volgens informanten (N=8)

Eenzaamheid	2
Taalbarrière	3
Verhoogde alcoholconsumptie	2
Gebrek aan kennis over Nederlandse regelgeving	2
Ouders te weinig tijd voor opvoeding	2

Informant: 'Een Poolse man die langdurig ziek was en te laat wist dat hij een uitkering kon krijgen, is nu hij heel boos op de overheid. Bij deze doelgroep is echt een gebrek aan kennis over Nederlandse wetgeving, procedures en bijvoorbeeld uitkeringen.'

Informant: 'Poolse ouders komen nooit langs bij de activiteiten van hun kinderen, omdat zij veel werken. Ook hadden zij weinig behoefte aan een telefoongesprek.'

In tabel 8.5 zijn 3 aanbevelingen weergegeven die verschillende respondenten aanraden voor de Gemeente. In Leiden is er op dit moment geen steunpunt en ook geen taalcursus, informanten zien dit liever anders. Ook vinden zij het belangrijk dat informatie over Nederlandse regelgeving toegankelijker is voor Oost-Europeanen en dat er een meer adequate ondersteuning komt bij de hulpverlening en op scholen.

Tabel 8.5 Wat zou de Gemeente kunnen doen om beter aan te sluiten bij de Oost-Europeanen? (N=8)

Nederlandse informatie toegankelijker maken	4
Steunpunt / vereniging opzetten	3
Adequate ondersteuning voor taalbarrière	3

Informant: 'De Gemeente zou een taalcursus in Leiden kunnen opzetten, hier is genoeg animo voor. Ook is het belangrijk dat belangrijke informatie over rechten en plichten van de burger toegankelijker worden voor deze doelgroep.'

Informant: 'Het is belangrijk dat er een steunpunt komt voor Polen in Leiden, waar ze terecht kunnen met vragen, want nu stuur ik ze naar het Steunpunt in Hillegom.'

9. Beantwoording deelvragen en hoofdvraag

9.1 Deelvragen

Hoeveel Oost-Europeanen zijn er? Verschillen de demografische kenmerken van de rest van de bevolking?

In Leiden zijn 2745 Oost-Europeanen, waarvan 1400 Polen. In Nederland zijn er in 2013 totaal 109.000 geregistreerde Oost-Europeanen tussen de 15 en 65 jaar, waarvan 61% vrouw (CBS statline, 2013). Bij de niet- Oost-Europeanen is 51% vrouw. Ook is het opvallend dat Oost-Europeanen in Nederland vaker ongehuwd zijn dan niet Oost-Europeanen (69% tegenover 57%) en vaker alleenstaand (49% tegenover 42%). De leeftijd verdeling is bij Oost-Europeanen ook anders dan bij niet- Oost-Europeanen in Nederland. Er zijn relatief meer kinderen van 0-4 bij de Oost-Europeanen (9% t.o.v. 5%) en er zijn relatief minder 50+ ers bij Oost-Europeanen (2% tegenover 9%).

Wat is de algemene samenstelling van het gezin in Nederland?

Volgens de Oost-Europeanen, de Oost-Europese kinderen en de informanten zijn er relatief meer gezinnen met gescheiden ouders in deze doelgroep. Ook blijkt uit de interviews dat er weinig Oost-Europeanen alleenstaand zijn.

Waar blijven de kinderen wanneer ouders aan het werk zijn?

Kinderen blijven soms nog in het herkomstland, wanneer ouders al een aantal jaar in Nederland wonen. Kinderen wonen dan bij familieleden. Soms komen ze dan een aantal jaar daarna alsnog naar Nederland.

In hoeverre maken Oost-Europeanen gebruik van voorzieningen, zoals peuterspeelzalen, sportclubs etc.?

Er zijn weinig Oost-Europeanen die gebruik maken van buitenschoolse opvang of de peuterspeelzaal, omdat de meesten dit te duur vinden. Het consultatiebureau werd wel bezocht door alle geïnterviewden met kleine kinderen. In de Poolse cultuur sporten jongeren minder, omdat zij alleen op een sport gaan, wanneer zij al weten dat ze hier goed in zijn.

Waar gaan Oost-Europeanen heen met vragen over de opvoeding?

Veel Oost-Europeanen kennen het Centrum Jeugd en Gezin niet. De helft van de Oost-Europeanen met kleine kinderen gaat naar het consultatiebureau met vragen, maar weten niet dat dit onderdeel is van het CJG, en de andere helft gaat naar de huisarts of naar ouders.

Hoe is de taakverdeling tussen vader en moeder?

Volgens de respondenten helpt de helft van de vaders mee bij de opvoeding en de huishouding. Volgens de informanten is er sprake van een traditionele taakverdeling en doet de man vrij weinig in de opvoeding en huishouding.

Hoe lang zijn de Oost-Europeanen van plan om te blijven in Nederland?

Van de 16 respondenten willen 6 respondenten lang tot altijd in Nederland blijven. Ook vallen 8 van de 19 respondenten onder het type vestigingsmigrant.

Waarin wijkt de groep van Oost-Europese arbeidsmigranten af van de Nederlandse bevolking?

Er wordt benoemd dat er eenzaamheid heerst onder vrouwen, dat er een taalbarrière is en een verhoogde alcoholconsumptie. Bovendien maakt men zich zorgen over het gebrek aan kennis over Nederlandse regelgeving en dat ouders te weinig tijd hebben voor de opvoeding, omdat zij vaak veel werken.

Wat zou de gemeente voor hen kunnen betekenen volgens informanten?

Informanten zien graag dat er een steunpunt en een taalcursus komt. Ook vinden zij het belangrijk dat informatie over Nederlandse regelgeving toegankelijker is voor Oost-Europeanen en dat er een meer adequate ondersteuning komt bij de hulpverlening en op scholen

9.2 Hoofdvraag

Wat is het opvoed- en opgroei-klimaat voor kinderen van Oost-Europeanen in Leiden en in hoeverre wijkt dit af van de Nederlandse situatie?

In de groep van Oost-Europese migranten zijn relatief meer vrouwen, meer kinderen en minder 50+ ers. Er zijn relatief meer gezinnen met gescheiden ouders en bij de intacte gezinnen is er vaak sprake van een traditionele taakverdeling waar de vader vrij weinig doet in de huishouding en opvoeding. Kinderen blijven soms nog in het herkomstland en komen pas na een aantal jaar hun ouders achterna naar Nederland. Kinderen wonen dan bij familieleden. Ook maken ouders minder gebruik van de faciliteiten. Zij sporten minder en vinden opvang te duur. De helft van de respondenten gaat met vragen over de opvoeding naar de huisarts. Ouders gaven aan het Centrum van Jeugd en Gezin niet te kennen en weten niet dat het Consultatiebureau onderdeel is hiervan. Deze groep heeft extra aandacht nodig op de volgende punten: eenzaamheid onder vrouwen, de aanwezigheid van een taalbarrière, verhoogde alcoholconsumptie, gebrek aan kennis over de Nederlandse regelgeving en te weinig tijd voor de opvoeding.

9.3 Aanbeveling

Er zijn veel Oost-Europeanen die zich hier willen vestigen en van plan zijn lang te blijven. Uit onderzoek blijkt dat 22% van de migranten vestigingsmigranten zijn en hier dus langer dan 5 jaar willen blijven (Engbersen en anderen, 2011). Het zou een goede stap in de richting zijn om een steunpunt voor Polen op te zetten in Leiden of om een taalcursus aan te bieden en tot slot om informatie meer toegankelijk te maken. Een makkelijke manier zou zijn om bij een bestaande Poolse bakker een informatiepunt op te richten, waar de eigenaresse verantwoordelijk voor is en een kleine bijdrage ontvangt.

10. Literatuur

Arum, S. van, A. Boer, N. de Groot, M. Karczewski en A. van der Kooij (2010). *Onder Polen. Poolse arbeidsmigranten op het platteland in beeld*. Utrecht: Movisie.

Berg, N. van den, Brukman, M. & Rij. C. van (2008). *De Europese grenzen verlegd. Evaluatie flankerend beleid vrij verkeer van werknemers MOE-landen*. Amsterdam: Regioplan.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), 2009, STATLINE statistische database. Voorburg. Verkregen op 25 maart op <http://statline.cbs.nl/statweb/>

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), 2013, STATLINE statistische database. Voorburg. Verkregen op 9 april op <http://statline.cbs.nl/statweb/>

Dagevos, J (2011). *Poolse migranten: De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen*. Sociaal en Cultureel Planbureau Den Haag.

De Boom, Weltevrede, Rezaï, Engbersen (2008) *Een verkenning van de maatschappelijke positie van migranten uit Oost-Europa en migranten uit voormalig Joegoslavië*.

Engbersen, G. et al. (2011). *Arbeidsmigratie in vierden. Bulgaren en Roemenen vergeleken met Polen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

European Commission (2011a). WHO Regional Office for Europe.

Forum (2010). *Nieuwkomers uit Midden en Oost-Europa op Nederlandse basisscholen: een herhaalde verkenning (2009-2010)*. Utrecht: Forum.

Gemeentelijke Basisadministratie (GBA), 2013. Gemeente Leiden. Geraadpleegd op 25 april 2013.

Koopmans, G. (2012) *Eindrapport: De Tijdelijke commissie Lessen uit recente arbeidsmigratie*. Verkregen op 15 april op http://www.tweedekamer.nl/images/Eindrapport_Tijdelijke_commissie_Lessen_uit_recente_arbeidsmigratie_118-228856.pdf

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Directie Zorgverzekeringen (2011). *VWS-verzekerden monitor van 2011*.

Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut, NiDi (2010), *Toekomstverkenning allochtonen uit Midden- en Oost Europa (Moe-landen)*.

Okólski, M. (1999). *Poland's migration: growing diversity of flows and people*. CMR Working Paper, Nr 29. Warszawa.

OTTO Work Force (2012). *Hoe aantrekkelijk is Nederland voor arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa?* Onderzoeksbureau Markteffect

Pouw, P. (2011). *Steeds meer Oost-Europeanen in daklozenopvang*. Verkregen op 6 mei 2013 op <http://www.zorgwelzijn.nl/GGZ/Nieuws/2011/5/Steeds-meer-Oost-Europeanen-in-daklozenopvang-ZWZ016986W/>

Rapport (2001) *Bijdrage van Poolse arbeidsmigratie aan de Nederlandse economie*.

Saraber, P. (2009). Daar zijn de Polen! Op zoek naar een betere toekomst. Soesterberg: Uitgeverij Aspekt.

Stroes, E. (2009) De wereld van Polen en Poolse jongeren en kinderen in Nederland
De Stichting Den Haag & Midden-Europa

Toekomstverkenning allochtonen uit Midden- en Oost-Europa (2010). Nederlands Interdisciplinair
Demografisch Instituut. Verkregen op 5 maart op
<http://publ.nidi.nl/output/2010/nidi-2010-sms-rapport.pdf>

11. Bijlagen

Bijlage 1 Interview Oost-Europeaan

- Man/vrouw Wat is uw beroep? Wat is uw leeftijd?
- Indien partner: werkt die?
- Uit welk land komt u?
- Hoelang woont u al in Nederland? Waarom bent u hierheen gekomen?
- Wie zijn er met u meegegaan? Zijn er later nog meer mensen bijgekomen?
- Hoe lang bent u van plan in Nederland te blijven?
- Wie wonen er bij jullie in huis?
- Heeft u kinderen? Hoe oud? Of heeft iemand in het huis waar u woont kinderen?
- Gaan de kinderen naar het consultatiebureau en/of de peuterspeelzaal/kinderopvang?
- Wanneer u werkt, wie past er dan op uw kinderen? Brengt u uw kinderen naar de buitenschoolse opvang of overblijf?
- Gaat uw kind naar de sportclub, kinderclub of zwemles?
- Heeft u met uw partner onderlinge afspraken over de taakverdeling in huis? Hoe is de taakverdeling?
- Heeft u weleens vragen over de opvoeding/opvang van uw kinderen? En waar gaat u dan naar toe?
- Heeft u wel eens gehoord van het Centrum voor Jeugd en Gezin?

Bijlage 2 Interview kind uit Midden- en Oost Europa

- Hoe oud ben je? In welk land ben je geboren?
- Hoe lang woon jij al in Nederland? En je ouders?
- Wie is er meegegaan uit (..herkomstland) naar Nederland?
- Met wie woon je allemaal in huis?
- Welke dingen doet je vader in huis en in de opvoeding?
- Welke dingen doe jij zelf in huis?
- Hoe vindt je het op school? Haal je goede cijfers?
- Speel je vaak buiten? Waarom wel/niet?
- Wie past er op jou of je kleine broertjes/zusjes wanneer je ouders werken?
- Ga je weleens naar de buitenschoolse opvang of overblijf?
- Zit je bij een sportclub of een kinderclub?
- Bij 12 jaar en ouder: heb je een baantje?
- Heb je op zwemles gezeten?
- Heb je Nederlandse vriendjes? Kom je weleens bij hun thuis?

Bijlage 3 Interview informant

- Wat is uw beroep?
- Hoe komt u in contact met Midden- en Oost Europeanen?
- Hoe is de gezinssamenstelling in het algemeen? Ziet u daar een ontwikkeling in?
- Kunt u aangeven van welke faciliteiten, zoals consultatiebureau, peuterspeelzaal of opvang u denkt dat Oost-Europeanen gebruik maken?
- En of de kinderen naar de sportclub, kinderclub of zwemles gaan?
- Kunt u een beeld schetsen van een gezin dat u goed kent? De samenstelling van het gezin, de taakverdeling van de ouders in de huishouding en opvoeding.
- Hebben mensen weleens vragen over de opvoeding/opvang van hun kinderen? Waar gaan ze dan naartoe?

- Wijst u ze weleens door? Zo ja, naar wat?
- Welke eventuele risico's zijn er voor deze doelgroep?
- Wat zou de gemeente kunnen doen om beter aan te sluiten bij de behoeften van de Midden- en Oost Europeanen?

Bijlage 4 Interview Poolse ouder in herkomstland

- Can you tell something about yourself? What is your gender, age and profession?
- How old are your children?
- When the baby was born, how long did you stay in the hospital? Or did you go home and was there a maternity nurse to help you?
- When the children were young, did they go to a infant welfare centre? Can you tell something about that centre?
- How often did your child go to the crèche?
- When you were working, who took care of your child? Does your child go to day care? Or was grandma babysitting?
- Do you have agreements with your partner about the task division of raising your child and in the household?
- Where do you go with questions about your children? How often did you go here?
- What do you expect from the role from the school for your child's raising?

Bijlage 5 Interviewtabel

Participanten

Land	Geslacht	Leeftijd	Aantal kinderen	Werving
Polen	Vrouw	28	1	Bakker
Polen	Vrouw	26	1	Bakker
Polen	Vrouw	40	1	Bakker
Polen	Man	50	3	Bakker
Polen	Man	30	0	Bakker
Polen	Vrouw	25	0	Bekende
Polen	Man	30	1	Bakker
Polen	Vrouw	50	3	Bakker
Polen	Man	40	3	Daklozenopvang
Polen	Man	55	1	Daklozenopvang
Polen	Vrouw	25	1	Kerk
Polen	Vrouw	48	1	Kerk
Polen	Vrouw	23	0	Kerk
Slovenië	Man	25	0	Kerk
Polen	Man	25	1	Taalcursus
Rusland	Vrouw	25	2	Kapper
Rusland	Man	27	0	Kerk
Polen	Man	30	0	Polenhotel

Polen	Vrouw	15	0	Bakker
Polen	Man	20	0	School
Polen	Man	19	0	School
Polen	Vrouw	18	0	School
Polen	Vrouw	36	1	Consultant
Polen	Vrouw	40	3	Consultant
Polen	Vrouw	35	1	Consultant
Polen	Vrouw	39	1	Consultant

Informanten

Organisatie	Functie	Opvallende punten
Internationale klas van middelbare school Davinci	Leerling en zorg coördinator	- Veel gescheiden ouders - Ze gaan weinig naar de sportclub of zwembad - Vrij traditionele taakverdeling huishouding en opvoeding - Kinderen blijven soms bij oma in het herkomstland - Mensen hebben bijna nooit vragen over de opvoeding - Verhoogde alcoholconsumptie
Internationale klas van basisschool Telders	Lerares	- Veel ouders gescheiden en alleenstaand - Wel naar peuterspeelzaal en consultatiebureau, maar niet naar de opvang - Nooit vragen over de opvang en opvoeding - Enorme taalbarrière
Kwadraad	Maatschappelijk werker	- Traditionele man/vrouw verhouding - Wel gebruik van Nederlandse faciliteiten - Vaak relatieproblemen, doordat normen in Polen en Nederland heel erg verschillen - Gemeente zou een vereniging voor Polen kunnen opzetten
Gezondheidszorg illegalen Leiden	Directrice	- Er komen bijna geen illegale Oost-Europeanen bij onze instelling. Blijkbaar verzekeren ze zich toch wel als ze kinderen hebben of iets nodig hebben
Fabel van illegaal	Medewerker	- Sommige Roemenen en Bulgaren zijn wel illegaal, maar toch hebben ze rechten en daarom komen ze niet naar onze stichting
Poolse bakker	Eigenaar	- Iedereen gaat naar het consultatiebureau, omdat Polen heel erg overbescherming hebben tegenover hun kinderen - De taakverdeling van de man en vrouw in de huishouding en opvoeding ligt erg scheef - Ik ken een ouderpaar die een baby heeft gekregen terwijl ze nog steeds met 10 mensen in 1 kleine flat woonden

Daklozenopvang	Medewerker	- Veel single en gescheiden - Zoeken een betere toekomst - De gemeente kan meer opvang bieden
Gemeente Leiden	Bewegings- manager	- Poolse ouders komen weinig langs bij de schoolactiviteiten, omdat zij veel werken - School mag meer een signaleringstaak krijgen - Er moet goed gekeken worden naar de redenen van migratie
Bureau Jeugdzorg	Medewerker	- Vaak alleenstaande moeders die weinig geld te besteden hebben - Jongeren gaan minder vaak naar de sportclub - Ze hebben vaak geen bewuste keuze gemaakt voor migratie - Ze hebben een klein netwerk en voelen zich soms in een hoekje gedreven - De Gemeente kan een formulier meegeven met rechten en plichten van de burger
-	Consultant	- Vrouwen zijn soms best eenzaam en weten geen hulp te vinden - De man/vrouw taakverdeling is nog steeds heel traditioneel - De gemeente kan informatiefolders in het Pools uitbrengen